

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนัก อินเดีย: ผู้ที่อยู่ในสถานะรองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

The Indian School of Decolonisation: The subaltern in the Mekong
Subregion from 1992 to 2022

ธนเชษฐ วิสัยจร¹

1 อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี e-mail: thana-chatew@gmail.com

บทคัดย่อ

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดียน: ผู้ที่อยู่ในสถานะ
รองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

บทความฉบับนี้ศึกษาว่าความร่วมมือระหว่างประเทศในกลุ่มรัฐชาติแม่น้ำโขงไหลผ่านนั้นคือประโยชน์ให้แก่นชนชั้นนำทางการเมืองและผลักดันให้เสียงของผู้ซึ่งอยู่ในสถานะรองนั้นตกอยู่ในสภาวะชายขอบได้อย่างไร พื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมียนมา ไทย กัมพูชาและเวียดนามซึ่งมรดกอาณานิคมในการตีความเชิงพื้นที่และเวลานิยมโดยชนชั้นนำยังคงปรากฏอยู่อย่างมั่นคง ถึงแม้ว่าจากกล่าวได้ว่ารัฐชาติบางแห่ง เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีนและไทยจะไม่เคยตกเป็นอาณานิคมชาติตะวันตกอย่างเป็นทางการ แต่วิถีการจัดการปกครองแบบตะวันตกก็ถูกนำมาประยุกต์ใช้ บทความฉบับนี้ใช้กรอบความคิดการปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียนซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ให้อินเดียนเป็นเอกราชและเน้นย้ำถึงระบบความรู้ที่ไม่ได้เป็นตะวันตก เสียงของกลุ่มคนที่อยู่ในสถานะรองจึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ในช่วงเวลาที่ผ่านมาวงวิชาการและปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มุมมองซึ่งเป็นวิธีคิดแบบโลกตะวันตกปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดจนทำให้ผู้คนที่ไม่ได้เป็นชนชั้นนำในท้องถิ่นแทบจะไม่สามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้ บทความฉบับนี้ศึกษาโดยการวิเคราะห์วาทกรรมจากกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศและข้อริเริ่มในระดับภูมิภาคสืบสี่กรอบความร่วมมือ ข้อริเริ่มและกรอบความร่วมมือเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากการตีความซึ่งยึดโยงชนชั้นนำทางการเมืองกับวิธีคิดแบบตะวันตกเป็นสำคัญทั้งในแง่ของพื้นที่ เวลาและสถานะภาพของผู้คน และจึงยังประโยชน์ให้กับกลุ่มชนชั้นนำด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองถูกผลักดันให้อยู่ในสถานะชายขอบและปัญหาที่พวกเขาพบเจอก็ไม่ได้รับการแก้ไข บทความฉบับนี้จึงเรียกร้องให้มีการเคารพเสียงของผู้ที่อยู่ใน

สถานะของในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่มากขึ้น ทั้งด้วยวิธีการให้พื้นที่ให้กับพวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกระหว่างประเทศและสนับสนุนการมีส่วนออกเสียงในกลไกข้อริเริ่มในระดับภูมิภาค

คำสำคัญ: *มั่นคง, อาณานิคม, ลุ่มน้ำโขง, สำนักกินเดย์*

ABSTRACT

The Indian School of Decolonisation: The subaltern in the Mekong Sub-region from 1992 to 2022.

This article examines how international cooperation among the riverine nation-states of the Mekong primarily benefits political elites while marginalising the voices of subaltern groups. The study focuses on China, Lao People's Democratic Republic, Myanmar, Thailand, Cambodia, and Vietnam, where a colonial legacy of spatial and temporal interpretation—favoured by elites—remains predominant. Despite some states, such as People's Republic of China and Thailand, claiming to have avoided formal colonisation, they nonetheless adopted Western forms of government. Using the theoretical framework of the Indian School of Decolonisation, which emerged during India's struggle for independence and emphasises non-Western knowledge systems, this article highlights the importance of amplifying subaltern voices. Currently, scholarship and international politics in the Mekong Subregion are dominated by Western perspectives, leaving the local, non-elite peoples underrepresented. This study employs discourse analysis to examine fourteen international frameworks and regional initiatives established between 1992 and 2022 in the Mekong Subregion. The findings reveal that these initiatives and frameworks, shaped by elite and Western-centric interpretations of space, time, and peoples' status, largely benefit the political elites, while the subaltern peoples remain marginalised and their concerns unaddressed.

This article calls for greater recognition of the subalterns in the Mekong Subregion, advocating for their inclusion in international mechanisms and the promotion of their voices in regional initiatives.

Keywords: *colonisation, Indian School of Decolonisation, the riverine nation-states of the Mekong*

บทนำ

แม่น้ำโขงมีความยาวประมาณ 4,400 กิโลเมตรและถือได้ว่าเป็นแม่น้ำที่มีความยาวมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Chattranond 2018) ผู้คนกว่า 60 ล้านคนพึ่งพาอาศัยแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็น การอุปโภคบริโภค การขนส่งและพลังงานไฟฟ้า บริเวณนี้จึงเป็นที่รู้จักในนามอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (นรุตม์ 2565) โดยครอบคลุมพื้นที่ 6 รัฐอธิปไตย คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมียนมา ไทย กัมพูชา และเวียดนาม (Asian Development Bank 2021) ภูมิภาคแห่งนี้จึงถือว่าเป็นพื้นที่ในการแข่งขันของมหาอำนาจในการพยายามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือผ่านกลไกความช่วยเหลือและพัฒนาพื้นที่ (Poonkham 2022; Charoensri 2022) สืบเนื่องจากรัฐสมาชิกมีระบบการเมืองต่างกัน ประเด็นเรื่องการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนจึงมีความสำคัญ จึงทำให้กลไกการจัดการทรัพยากรผ่านกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศต้องประสบกับความท้าทายเป็นอย่างมาก

บทความฉบับนี้ใช้มุมมองจากนักคิดที่มีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยอาณานิคมในอินเดียที่อยู่ทิศตะวันตกของอาณาบริเวณของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอ้างอิงเมื่อครั้งอินเดียได้ประกาศเอกราชจากอังกฤษใน ค.ศ. 1947 กระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมไม่ได้ใช้เพียงแค่กำลังทางทหารในการต่อสู้เท่านั้น แต่ยังต้องใช้พลังทางสติปัญญาอีกด้วย นักคิดและนักวิชาการชาวอินเดียจำนวนหนึ่งได้มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้อาทิ มหาตมะ คานธี (Chatterjee 1993) ถือว่าเป็นจิตวิญญาณของอินเดียในฐานะรัฐเอกราช ในกระบวนการต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษ เขาได้เน้นย้ำถึงการต่อสู้ตามหลักอหิงสาในการปลดปล่อยอินเดียจากจักรวรรดิอังกฤษ นอกจากนี้แล้ว Gayatri Spivak (1985) ได้พยายามเน้นย้ำสิทธิ์และเสียงของคนที่อยู่ในสถานะรองโดยตั้งกลุ่มการศึกษาคนที่อยู่ในสถานะรอง (Subaltern Studies Group) โดยเสนอให้กลุ่มคนที่ครั้งหนึ่งถูกล่าอาณานิคม มี

สิทธิ์ มีเสียงและองค์ความรู้ของพวกเขาได้รับการรับฟังและยอมรับมากขึ้น เช่น การผลักดันให้มีการยอมรับประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนที่เคยตกเป็นอาณานิคม Ranajit Guha (1998) กล่าวว่ามิติด้านเวลาซึ่งส่งผลต่อการเขียนประวัติศาสตร์อินเดียนั้นถูกครอบงำโดยชนชั้นนำ แม้อำนาจในฐานะเจ้าอาณานิคมของอังกฤษ จะสิ้นสุดลงไปแล้วแต่มิติด้านเวลาที่ยึดเสียงชนชั้นนำเป็นหลักก็ยังคงปรากฏอยู่ Partha Chatterjee (1993) และ Dipesh Chakrabarty (2008) เสนอว่าการเขียนประวัติศาสตร์ของการผลิตความรู้โลกตะวันตกนั้นมีกรอบการตีความเวลาที่เป็นเส้นตรงและเป็นประเด็นปัญหาเนื่องจากละเลยการตีความพื้นที่และเวลาของผู้คนในท้องถิ่นที่ตกเป็นอาณานิคม ในทำนองเดียวกันกับการปลดปล่อยอาณานิคม สำนักอินเดีย บทความฉบับนี้เสนอให้นำมุมมองที่พิจารณามุมมองของบุคคลที่อยู่ในสถานะรองและเรียกร้องให้ สิทธิ์และเสียงของกลุ่มผู้คนที่อยู่ในสถานะชายขอบ ก็จะได้มีพื้นที่ปรากฏในงานวิชาการและกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ว่าด้วยความร่วมมือในบริเวณอนุภูมิภาคแห่งนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่พื้นที่ เวลาและสถานภาพของผู้คน ผ่านกลไกการออกแบบความร่วมมือและข้อริเริ่มระหว่างประเทศสืบ สู่กรอบความร่วมมือ (Poonkham 2022)

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดีย (Indian School of Decolonisation)

ประเด็นที่ขบวนการปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดียเคยใช้ วิพากษ์มรดกตกทอดทางด้านจัดการความรู้ในจักรวรรดิบริติชอินเดียสามารถ จำแนกได้เป็นสามมุมมอง ประการแรกนักคิดชาวอินเดียที่ต่อสู้เชิงความคิดกับ เจ้าอาณานิคมวิพากษ์วิจารณ์การจัดการพื้นที่ของรัฐแบบเวสต์ฟาเลียที่ สอง นัก คิดชาวอินเดียวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์ในรูปแบบตะวันตกที่ดินแดนภายใต้การปกครองของมหาราชาถูกผนวกเข้าสู่เส้นทางประวัติศาสตร์ของยุโรป และ

สามนักคิดชาวอินเดียวิพากษ์การกำหนดสถานะบุคคลโดยระบุว่ามรดกตกทอดของอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่มีสถานะรอง (The Subalterns) คือกลุ่มชาวนาและผู้ใช้แรงงานในอินเดีย

พื้นที่: รัฐเวสต์ฟาเลียภายหลังการประกาศเอกราช

การจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียที่เกิดขึ้นในยุโรปหลังจากสงครามศาสนาที่กินระยะเวลา 30 ปี เจ้าผู้ปกครองแต่ละรัฐได้ลงนามว่าแต่ละรัฐต้องมีการกำหนดเส้นอาณาเขตการใช้อำนาจอธิปไตยโดยแยกส่วนพื้นที่รัฐออกจากกันอย่างเบ็ดเสร็จ ภายหลังรัฐในยุโรปได้เริ่มนำวิธีการจัดการรัฐเช่นนี้ไปใช้ในอาณานิคมของตนนอกทวีปยุโรป (Diener and Hagen 2012) การนำวิธีการจัดการพื้นที่รัฐเช่นนี้ส่งผลให้การตีความพื้นที่ในดินแดนอาณานิคมที่ตนยึดครองเลื่อนหายไปในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองที่มีการกำหนดอาณาเขตกลุ่มตนโดยการยึดโยงกับเครือญาติเป็นสำคัญ (Spivak 1988)

วิธีคิดการจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีแผนที่สมัยใหม่มาใช้ ซึ่งแผนที่ประเภทนี้มีความเป็นวิทยาศาสตร์และการเทียบสัดส่วนของอาณาเขตมีความแม่นยำชัดเจน ต้นกำเนิดแผนที่ซึ่งยึดผัสสะจากดวงตาเป็นใหญ่ (ocularcentrism) กล่าวคือ ผู้ใช้แผนที่สามารถจับจ้องข้อมูลเชิงพื้นที่ของโลกทั้งใบซึ่งถูกย่อลงมาเป็นรูปจำลอง ข้อมูลในแผนที่เอื้อต่อการวางยุทธศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและการทหาร และแผนที่เช่นนี้ยังระยะเวลาในการทำความเข้าใจพื้นที่ห่างไกลจากพื้นที่ (Ó Tuathail 1996) ในอินเดียเองการกำหนดอาณาเขตก่อนการเข้ามาของชาวดะวันตกมีลักษณะยึดครอบครัวและชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งการแต่งงานระหว่างครอบครัวบ่อยครั้งก็ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านศาสนาไม่ว่าจะชาวฮินดูหรืออิสลาม ซึ่งเมื่อมีการนำเส้นเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียที่ถือกำเนิดในยุโรปมาใช้ทำให้เกิดความขัดแย้งกับแนวคิดเชิงพื้นที่แบบดั้งเดิม (Spivak 1988) ดังที่ปรากฏความสูญเสียในเหตุการณ์แบ่งอินเดีย (Partition of

India) ในค.ศ. 1947

เวลา: ประเทศที่พัฒนาในประวัติศาสตร์เส้นตรง

การให้ความหมายว่าพื้นที่ในรัฐใดพัฒนาและพื้นที่รัฐใดไม่พัฒนานั้นมีมิติด้านเวลาแฝงอยู่ในหมายเหตุประวัติศาสตร์พื้นที่ซึ่งพัฒนารุดหน้าไปกว่าพื้นที่ซึ่งยังไม่พัฒนา (Ó Tuathail 1996) แนวคิดทำนองนี้ปรากฏอยู่ในคำอธิบายของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในอดีต (Sankhamanee 2012) ที่ระบุว่า การเข้ามาจัดการปกครองพื้นที่ในอินโดจีนซึ่งเป็นพันธกิจทางอารยธรรม (mission civilisatrice) ซึ่งชาวยุโรปที่พัฒนาแล้วมีหน้าที่ช่วยเหลือให้พื้นที่นอกยุโรปให้เกิดการพัฒนาขึ้นดังที่อดีตบริติชอินเดียนของจักรวรรดิอังกฤษจัดการกับชนพื้นเมือง ฝรั่งเศสผู้ยึดครองอินโดจีนก็มีพันธกิจในทำนองเดียวกันกับอังกฤษ (Sankhamanee 2012)

แนวคิดที่ว่านักล่าอาณานิคมมองว่าก้าวหน้ามากกว่ารัฐผู้ถูกล่าสะท้อนแนวคิดว่ามนุษยชาติมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม Partha Chatterjee (2004) ได้โต้แย้งว่าผู้คนในโลกไม่จำเป็นต้องอยู่ในเส้นประวัติศาสตร์เดียวกันกับชาวยุโรปเพราะรัฐอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกตะวันออกมีลักษณะที่แตกต่างออกไป เมื่อรัฐมีองค์ประกอบครบสี่ประการ คือ ประชากร ดินแดน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ชุมชนในจินตนาการก็จะเกิดขึ้นและความรู้สึกชาตินิยมก็จะพัฒนาขึ้น (Anderson 2006) ในแง่นี้วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมและผูกพันกันของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ของรัฐเดียวกันแม้จะไม่รู้จักกัน และอยู่ห่างไกลกัน อย่างไรก็ตาม Chatterjee (2004) แย้งว่าชาตินิยมแบบนี้เป็นผลผลิตจากยุคเรืองปัญญา (Enlightenment) ที่อธิบายกระบวนการเกิดรัฐและชาติในยุโรปเพียงกลุ่มเดียว ผู้คนในพื้นที่อื่นของโลกไม่จำเป็นต้องเดินทางตามรอยเส้นประวัติศาสตร์เดียวกัน อย่างไรก็ตามในกรณีของผู้คนในบริติชอินเดียนแม้จะมีร่องรอยของวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้คนจะจินตนาการว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันเสมอไป ดังจะเห็นได้จากภายหลังการปลดปล่อยอาณานิคม

ชาวมุสลิมและชาวฮินดูก็ไม่ได้จินตนาการว่าอยู่ในพื้นที่รัฐเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น การประกาศเอกราชของปากีสถานตะวันออกและตะวันตกรวมไปถึงการประกาศเอกราชอินเดียที่ไม่ได้อยู่ในรัฐจินตนาการเดียวกัน

นอกจากนี้แล้ว Chatterjee (1993) เสนอว่าการดำเนินของประวัติศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับชนชั้น แนวคิดเรื่องชาตินิยมที่อยู่ในเส้นทางประวัติศาสตร์แบบยุโรปนั้นผูกโยงการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ยุโรปซึ่งเป็นแนวคิดของชนชั้นกรรมกร รัฐที่ยังไม่ได้ปฏิวัติอุตสาหกรรมจะถูกต้องความว่าพัฒนาน้อยกว่า จึงต้องพยายามพัฒนาศักยภาพให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมให้สำเร็จ แต่ Chatterjee (1993) ก็ยืนยันกันว่าผู้คนนอกยุโรปไม่จำเป็นต้องดำเนินประวัติศาสตร์ในรูปแบบเดียวกัน นอกจากนี้คานธียังวิพากษ์แนวทางการตีความประวัติศาสตร์ที่ยึดยุโรปเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ โดยเริ่มตั้งแต่การคัดค้านวิถีคิดแบบยุโรปว่ามนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ (Chatterjee 1993, 89) เขาเสนอแนวคิดเศรษฐกิจแบบหมู่บ้าน (khadi) ที่สามารถพึ่งพาตนเองเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน โดยที่ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่ระบบตลาดทุนนิยม การต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษ ในทัศนะของคานธีจึงไม่จำเป็นต้องรอเวลาให้อินเดียปฏิรูปอุตสาหกรรมเสียก่อน แต่ใช้การต่อสู้เชิงความคิดในเรื่องความแตกต่างทางปมหลังทางวัฒนธรรม ในแง่นี้ Chatterjee (1993) มองว่าการปฏิเสธรูปแบบการดำเนินของประวัติศาสตร์ตามยุโรปทำให้คานธีสามารถเอาชนะใจชนชั้นชาวนาในอินเดียให้มาสนับสนุนการต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษของเขาได้

ลักษณะการจัดการทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมในอินเดียนั้นแตกต่างจากยุโรป Spivak (1988) เสนอว่าการที่เจ้าอาณานิคมชาวอังกฤษผนวกประวัติศาสตร์ของอินเดียเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อังกฤษเป็นการลดทอนเสียงของกลุ่มคนที่มีสถานะถูกล่าอาณานิคมซึ่งอยู่ในสถานะรอง กล่าวคือ การเปลี่ยนผ่านยุคศักดินาสวามิภักดิ์สู่ยุคทุนนิยมถือเป็นการเปลี่ยนยุคในเส้นประวัติศาสตร์ยุโรป แต่ อินเดียไม่ได้มีลักษณะศักดินาสวามิภักดิ์แบบเดียวกับที่

ยุโรปเผชิญในยุคคริสตจักรแห่งโรมที่ถืออำนาจในการอนุมัติอำนาจรัฐชาติปดัยให้กับเจ้าผู้ปกครองในพื้นที่ต่าง ๆ อีกนัยหนึ่งการผนวกอินเดียให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แบบยุโรปที่มีเปลี่ยนผ่านจากยุคกลางสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมและการสถาปนารัฐชาติจึงเป็นประวัติศาสตร์ชาตินิยมของยุโรปที่เป็นชนชั้นกรรมพีที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในการล่าอาณานิคม การยึดเงื่อนไขเวลาตามแนวทางของชนชั้นนายทุนนี้ที่ผูกพันหรือได้ประโยชน์จากอาณานิคมจึงมองข้ามการตีความเวลาของกลุ่มคนที่อยู่ในสถานะรองไป

ชนชั้นนำในอาณานิคมมักจะนำการตีความเวลาแบบยุโรปมาใช้ ด้วยต้องการแสดงตนว่าพัฒนาตามอย่างชาวยุโรป Said (1977) ได้นิยามว่าเป็นบูรพคดีศึกษานิยมมือสอง ในอินเดียเกิดปรากฏการณ์ในทำนองเดียวกันเมื่อชนชั้นนำพยายามอธิบายประวัติศาสตร์ที่สืบเท้าเป็นเส้นตรงเส้นเดียวกันกับประวัติศาสตร์ยุโรป ดังที่ปรากฏในข้อเสนอของ Bankimchandra Chattopadhyay ผู้เสนอแนวคิดที่ว่าชาวเบงกอลจำเป็นต้องเลียนแบบชาติที่มีอารยธรรมกว่าอย่างโลกตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำเองท้องถิ่น ในแง่นี้ Bankimchandra Chattopadhyay ได้รับอิทธิพลที่ชาวตะวันตกมองชาวเบงกอลว่าอ่อนแอ (Chatterjee 1993, 58)

การจัดการพื้นที่รัฐตามแนวทางเวสต์ฟาเลียเป็นรูปแบบที่พัฒนามากที่สุดทั้งในทางทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการเมืองระหว่างประเทศ ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์จะพัฒนาเป็นรัฐแบบเวสต์ฟาเลียได้สำเร็จจะต้องผ่านประวัติศาสตร์ที่สืบเท้าเป็นเส้นตรงนับจากระดับครัวเรือนเป็นชนเผ่า จากชนเผ่าเป็นเมือง จากเมืองเป็นอาณาจักร และอาณาจักรเป็นจักรวรรดิ หากอ้างตามประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรป รัฐแบบศักดินาสวามิภักดิ์ ซึ่งสิ้นสุดลง ใน ค.ศ. 1648 ได้เป็นจุดเริ่มในการเกิดรัฐแบบเวสต์ฟาเลียขึ้น Charkrabarty (2008) เองตั้งคำถามกับตีความเวลาเช่นนี้ว่ายึดยุโรปเป็นศูนย์กลาง ในทำนองเดียวกันกับ Hutchings (2007) ได้แสดงจุดยืนว่าการอ่านเวลาของโลกที่หลากหลาย จะช่วยส่งเสริมให้การวิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ มีมิติที่หลากหลายมากขึ้น

ผู้ที่อยู่ในสถานะรอง (The Subalterns)

การจำแนกชนชั้นนำออกจากชนชั้นสถานะรองนั้นนิยามโดย Guha (1988) ชนชั้นนำประกอบไปด้วยเจ้าอาณานิคมชาวอังกฤษ นายทุนชาวอินเดีย เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นชาวอินเดียหรืออังกฤษ นักการธนาคาร เจ้าของที่ดิน รวมถึงนักบวชผู้สอนศาสนา ส่วนผู้ที่อยู่ในสถานะรองจะอยู่ในชนชั้นชาวนา และกลุ่มผู้ใช้แรงงานเป็นหลัก ความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองอยู่สามประการ หนึ่งการเมืองของชนชั้นนำในอินเดียยุคอาณานิคมมีลักษณะการใช้อำนาจในแนวดิ่งและสั่งการจากบนลงล่าง ในขณะที่ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองจะใช้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติจึงมีลักษณะเป็นแนวนอน สองการใช้อำนาจของชนชั้นนำมักจะยึดตัวบทกฎหมายและรัฐธรรมนูญมากกว่า ในขณะที่ชนชั้นสถานะรองจะมีลักษณะการใช้ความรุนแรง (Guha 1988, 40) สามการเมืองที่ปรากฏในชนชั้นนำมีลักษณะที่เน้นการควบคุมมากกว่าในขณะที่กลุ่มที่อยู่ในสถานะรองจะมีความกระจัดกระจาย

Edward Said (1977) นิยามอคติในการจัดการพื้นที่ เวลาและการตีความสถานะผู้คนที่เจ้าอาณานิคมที่เป็นชาวตะวันตกว่าเป็นบุรพคตศึกษานิยม เมื่อชาวตะวันตกยึดครองอินเดียเป็นอาณานิคม ชาวอินเดียในอาณานิคมก็กลายเป็นเสมือนวัตถุให้เจ้าอาณานิคมเข้าไปจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทำนองคล้ายกันเมื่อใดก็ตาม ที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นสถานะรองในอินเดียกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูกศึกษาและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา Said (1977) เรียกปรากฏการณ์นี้ว่าเป็นบุรพคตศึกษานิยมมือสอง Guha (1988) เสนอต่อไปว่าชนชั้นนำในอินเดียพยายามผลักดันการปลดปล่อยอาณานิคมเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษก็จริง แต่ในหลายโอกาสการผลักดันนั้นก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของอินเดียในสถานะรัฐชาติ หากแต่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งและอำนาจของกลุ่มตนที่ยังผูกโยงกับกฎเกณฑ์ในอดีตอาณานิคมในอดีต แนวทางการต่อสู้กับอดีตเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษของ เนห์รู มีลักษณะบุรพคต

ศึกษานิยมมือสองและไม่ช่วยให้มวลชนที่อยู่ในสถานะรองมีอำนาจต่อรองมากขึ้น ได้เท่าที่ควร กล่าวคือ เนห์รูยังคงตีความว่าชนชั้นขานาอยู่ในสถานะภาพทางสังคมที่ด้อยต่ำกว่ากรรมพีในแง่ที่ทำให้การตีความสถานะภาพของผู้คนแม้จะพยายามดึงขานาเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ยังแตกต่างจากวิธีคิดของคานธี (Chatterjee 1993) Chatterjee (1993) มองว่าวิธีการสู้กับจักรวรรดิอังกฤษในเรื่องสัตยเคราะห์และอหิงสาที่ไม่ใช้ความรุนแรงของคานธีสามารถกุมหัวใจชนชั้นขานาและแรงงานได้ดีกว่าเนห์รูที่เน้นการนำเสนอเรื่องพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

ปลดปล่อยอาณานิคมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง: มรดกทางอาณานิคมด้านพื้นที่ เวลา และสถานะภาพของผู้คน

ทั้งจักรวรรดิบริติชอินเดียและฝรั่งเศสในอินโดจีนได้นำแนวคิดพื้นที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียมาใช้ดังจะเห็นได้จากการที่อังกฤษพยายามเจรจาเรื่องเส้นเขตแดนกับราชสำนักรัตนโกสินทร์ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของเมียนมาในปัจจุบัน (Winichakul 1994) และร่องรอยแนวคิดของเส้นเขตแดนเวสต์ฟาเลียก็ปรากฏอยู่คล้ายกันหลังจากมีการลงนามในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ. 1893 ถึงแม้ว่าในหลายกรณีจะปรากฏว่าเป็นรัฐบาลกลางของสยามเองที่เคร่งครัดเรื่องเขตแดนมากกว่าฝรั่งเศสในอินโดจีน (Walker 2008) แม้ว่าปัจจุบันจะพ้นจากสมัยแห่งจักรวรรดินิยมไปแล้ว มรดกตกทอดในยุคอาณานิคมที่ทิ้งร่องรอยจากอดีตบริติชอินเดียในเมียนมาและอินโดจีนในสปป.ลาว เวียดนามและกัมพูชานั้นยังคงปรากฏอยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังจะเห็นได้จากความพยายามของจีนในการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำซึ่งแม้ว่าประเทศในปลายน้ำ อาทิ ไทย สปป.ลาว กัมพูชาและเวียดนามจะแสดงความกังวลว่าส่งผลกระทบต่อพันธุ์ปลาและระดับน้ำซึ่งจะนำมาปัญหาเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหารของผู้คน (Chattranond, 2018) แต่รัฐบาลจีนก็ใช้ฐานคิดของเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียมาโต้แย้งว่าเขื่อนที่สร้างในแม่น้ำโขงตอนบนนั้นอยู่

ในดินแดนอธิปไตยของจีน บทความฉบับนี้จะได้วิพากษ์ความร่วมมือในภูมิภาค โดยใช้แนวทางการวิพากษ์ตามแนวทางปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียนในสามแนวทาง คือ บูรณภาพแห่งดินแดนบนฐานคิดเชิงพื้นที่ การพัฒนาบนฐานคิดด้านเวลา และความร่วมมือตลอดจนข้อริเริ่มระหว่างประเทศซึ่งรับฟังเฉพาะเสียงของชนชั้นนำทางการเมืองเท่านั้น

บูรณภาพแห่งดินแดนและเขื่อนในฐานะผลประโยชน์แห่งชาติ

การตีความพื้นที่สมัยใหม่ตามฐานคิดรัฐเวสต์ฟาเลียในยุคอาณานิคมยังคงปรากฏอยู่ในฐานคิดรัฐชาติสมัยใหม่ รวมกลุ่มกันของรัฐในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือด้านการจัดการน้ำ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและความมั่นคง ผลที่ตามมาคือแม้จะมีความร่วมมือและข้อริเริ่มในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการน้ำและทรัพยากรในแม่น้ำโขง แต่ประเด็นเรื่องการเคารพบูรณภาพแห่งดินแดนของแต่ละรัฐยังเป็นเรื่องสำคัญ และแต่ละรัฐก็ยึดหลักผลประโยชน์ของรัฐตนเป็นสำคัญ (Chattranond 2018) ดังที่ได้ปรากฏในอธิบายว่าด้วยการสร้างเขื่อนในฐานะกิจการภายในของจีนและเขื่อนไซยะบุรีในดินแดนของสปป.ลาว แม้ว่าผลกระทบของการสร้างเขื่อนจะเกิดกับพื้นที่ของรัฐอื่นก็ตามโดยเฉพาะในกรณีของเขื่อนไซยะบุรีแม้จะก่อสร้างในแม่น้ำโขงซึ่งพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในดินแดนลาว แต่นักวิจัยชาวเวียดนามได้กล่าวว่าเป็นภัยร้ายแรงกับปากแม่น้ำโขงซึ่งจะไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ในพื้นที่ของเวียดนาม (Chattranond 2018)

นับตั้งแต่ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียเมื่อศตวรรษที่ 17 ชาวยุโรปใช้วิธีจัดการพื้นที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียไปใช้กับดินแดนอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนบนที่ปัจจุบันเป็นชายแดนไทย สปป.ลาวและเมียนมา การจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียและแผนที่ตะวันตกที่ยึดผัสสะจากดวงตาเป็นใหญ่เข้ามาแทนการจัดการพื้นที่แบบท้องถิ่นตามแนวทางจักรวาทิน (O.W. Wolters 1999) เช่น เมื่อสยามกับฝรั่งเศสเกิดข้อพิพาททางทหาร การลากเส้นเขตแดนตาม

ตรรกะเวสต์ฟาเลียระหว่างสยามและจักรวรรดิฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1893 แม้ว่าราชอาณาจักรลาวจะเป็นเอกราชจากจักรวรรดิฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1954 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสปป.ลาวใน ค.ศ. 1975 แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าฐานคิดเชิงพื้นที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียของอดีตเจ้าอาณานิคมได้กลายเป็นที่ยอมรับและหลักปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปทั่วโลกไม่ใช่แค่เฉพาะภูมิภาคนี้ รัฐที่ไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมก็รับแนวคิดการจัดการปกครองในรูปแบบตะวันตกตามแนวทางการจัดการพื้นที่แบบเวสต์ฟาเลีย เช่นกัน (Winichakul 1994; Ruggie 1998; Diener and Hagen 2012)

รัฐสมาชิกในความร่วมมือและข้อริเริ่มในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นรัฐที่ตั้งอยู่บนฐานคิดแบบเวสต์ฟาเลียและมีลักษณะการจัดการพื้นที่สามประการ ประการแรกแต่ละรัฐตั้งอยู่บนฐานคิดที่แยกส่วนพื้นที่ภายในกับภายนอกรัฐออกจากกัน แม้ว่าโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจจอนภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจะมีจุดหมายในการพัฒนาระบบการติดต่อเชื่อมโยงในภูมิภาคโดยการพัฒนาระบบคมนาคม แต่ฐานคิดที่ว่าแต่ละประเทศมีพื้นที่แยกออกจากกันยังคงเป็นฐานตั้งต้น เมื่อแต่ละรัฐมีเส้นเขตแดนที่แยกพื้นที่ภายในออกจากภายนอกรัฐตั้งนั้นจึงเป็นพันธกิจของข้อริเริ่มแห่งภูมิภาคที่จะต้องแก้ไขปัญหาให้ผู้คนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันได้ดังปรากฏในโครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันออกตะวันตก (East-West Economic Corridor) โครงการระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ (North-South Economic Corridor) และระเบียงเศรษฐกิจทางใต้ (Southern Economic Corridor) ซึ่งเชื่อมโยงลักษณะข้อที่สองคือรัฐเปรียบเสมือนภาชนะและฐานคิดข้อที่สามคือการจัดการเส้นเขตแดนนั้นผู้ที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองเป็นผู้ผูกขาดว่าจุดใดเวลาใดควรจะมีการสกัดกั้นการข้ามแดน จุดใดเวลาใดควรมีการอนุโลมให้สนับสนุนการข้ามแดนซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่าลักษณะสามประการนี้ล้วนปรากฏอยู่ในฐานคิดพื้นฐานของการมีอยู่ของรัฐในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจจอนภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่มีไทย จีน สปป.ลาว เมียนมา กัมพูชาและเวียดนามเป็นสมาชิก ความร่วมมือลุ่ม

น้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดการประชุมผู้นำอาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี กรอบความร่วมมือแม่โขงล้านช้าง กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-ออสเตรเลีย ที่ออสเตรเลียมองว่า กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทยและเวียดนามมีความสำคัญกับออสเตรเลียโดยที่ไม่ได้นำเงินเข้ามาพิจารณา ความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกาที่สหรัฐอเมริกา สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมา ไทยและเวียดนามได้มีการสถาปนาความร่วมมือกันในปี ค.ศ. 2020 และคณะกรรมการธิการลุ่มน้ำโขงซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานร่วมกับรัฐบาลกัมพูชา สปป.ลาว ไทยและเวียดนาม ที่แม่จะสถาปนาขึ้นในปี ค.ศ.1995 แต่ก็กล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามีความเชื่อมโยงกับการจัดการอดีตรัฐอินโดจีนในฐานะอาณานิคมของฝรั่งเศสในอดีต

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่าเมื่อรัฐที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน บูรณภาพแห่งดินแดนย่อมมีความสำคัญเนื่องจากถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ดังจะเห็นได้จากโครงการพัฒนาและต้องการขจัดปัญหาความยากจนภายในประเทศของจีนที่ชื่อว่าเปิดทางสู่ทิศตะวันตก (Open up the West) เมื่อปี ค.ศ. 1999 ซึ่งมณฑลยูนนานก็เป็นหนึ่งในพื้นที่นั้น รัฐบาลจีนมุ่งการพัฒนาในพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นพิเศษและหนึ่งในแนวทางการพัฒนานั้นก็คือการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงในมณฑลยูนนานซึ่งจีนเรียกว่าแม่น้ำล้านช้าง แม้ว่าจะมีการรวมตัวกันของรัฐบาลจากประเทศที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ภาคเอกชนและประชาชนอ้างคมว่าเขื่อนในมณฑลยูนนานส่งผลต่อการถดถอยของพันธุ์ปลาและความเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ แต่จีนก็ยืนยันว่าโครงการดังกล่าวตั้งอยู่ในดินแดนของจีน (Chattranond 2018) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดบูรณภาพแห่งดินแดนและเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียอันเป็นมรดกตกทอดมาจากการจัดการปกครองของตะวันตก

มิติด้านเวลา

บทความฉบับนี้เสนอว่าการให้ความหมายว่าพื้นที่ใดพัฒนาและพื้นที่ใด

ไม่พัฒนานั้นมีมิติด้านเวลาแฝงอยู่และการแยกส่วนพื้นที่ภายในรัฐออกจากพื้นที่ภายนอกรัฐถือกำเนิดมาจากพื้นที่รัฐชาติตามชนบเวสต์ฟาเลียนั้นจึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาความเข้าใจมิติทางด้านเวลาในภูมิภาคโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความด้านเวลาของผู้ที่อยู่ในสถานะรอง Spivak (1988) เสนอว่าผู้คนในท้องถิ่นที่ถูกล่าอาณานิคมและอยู่ในสถานะรองแต่ดั้งเดิมไม่ได้มองว่าผู้คนและพื้นที่ต้องแยกออกจากกัน หากแต่มีความสัมพันธ์ในเชิงญาติมิตรมากกว่า ดังนั้นแม้จะมีการกำหนดเขตแดนภายหลังการล่าอาณานิคม สายสัมพันธ์ญาติมิตรก็ยังคงปรากฏอยู่ในแม่น้ำโขงที่ไหลพาดผ่านห้ารัฐอธิปไตย ยกตัวอย่างเช่น การสร้างเขื่อนตามโครงการพัฒนาพื้นที่ของจีนในแม่น้ำโขงตอนบน แม้อาจจะอ้างว่าเป็นการพัฒนาอยู่ในพื้นที่อธิปไตยของจีนแต่ผลกระทบของโครงการในจีนก็ส่งผลต่อรัฐชาติที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ปริมาณและคุณภาพน้ำตลอดจนพันธุ์ปลาในแม่น้ำก็ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำโขงด้วย (Poonkham 2022)

การนิยามคำว่าพัฒนาในจีนมาพร้อมกับแหล่งพลังงานหมุนเวียน (renewable energy) ที่มาทดแทนพลังงานน้ำมัน ถ่านหินและแก๊สธรรมชาติ ดังนั้นรัฐที่สนับสนุนการก่อสร้างแหล่งพลังงานน้ำจึงถูกมองว่าเป็นรัฐที่พัฒนามากกว่ารัฐอื่นที่ใช้พลังงานรูปแบบเก่า (Chattranond 2018) นอกจากนี้จะมีแผนการพัฒนาในบริเวณแม่น้ำโขงตอนบนแล้วรัฐบาลจีนเองยังมีแผนขยายขยับลงไปยังรัฐที่อยู่ในแม่น้ำโขงตอนล่างอีกด้วย โดยการสร้างเขื่อนจะควบคู่ไปกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมรวมถึงการพยายามดึงภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงและเมื่อพื้นที่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นพื้นที่แห่งการขยายอิทธิพลของรัฐชาติไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐในภูมิภาคแห่งนี้เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงรัฐจากภายนอกอีกด้วย (Charoensri 2022; Poonkham 2022) รัฐชาติจากภายนอกจึงได้พยายามเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคภายใต้กรอบความร่วมมือและข้อริเริ่มที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยปัจจุบันมีทั้งหมด 14 กรอบความร่วมมือ (Poonkham 2022) เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

น้ำโขง (Greater Mekong Subregion Economic Programme) เป็นแผนการพัฒนาเชิงภูมิภาคที่สืบเนื่องมาจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) และได้มีการสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1992 โดยประเทศญี่ปุ่นได้มีบทบาทสำคัญ (Charoensri 2022) แรกเริ่มเดิมทีกลไกความร่วมมือกอลโกนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการสื่อสารและเครือข่ายคมนาคมในพื้นที่ซึ่งแม่น้ำโขงไหลลงจากทิศเหนือไปยังทิศใต้ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความร่วมมือทางการเกษตร พลังงาน สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน การท่องเที่ยวและการค้า อย่างไรก็ตาม บทความฉบับนี้เสนอว่ากลไกความร่วมมือกอลโกนนี้อำนวยผลประโยชน์ให้แก่เฉพาะชนชั้นนำทางการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐสมาชิก (นรุตม์ 2553) หากอ้างอิงตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวไปแล้วย่อมมีความหมายว่าพื้นที่ซึ่งมีเครือข่ายคมนาคมที่สะดวกอันอำนวยให้เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้นเติบโตย่อมจะเป็นพื้นที่พัฒนา แต่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงยังขาดปัจจัยดังกล่าว

ในทำนองเดียวกันมิติด้านเวลาก็ปรากฏอยู่ในโครงการความร่วมมืออื่นหากแต่เปลี่ยนรัฐที่เป็นผู้ริเริ่มไปตามแต่ละโครงการ เช่น ความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดการประชุมผู้นำอาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี ณ กรุงฮานอยเมื่อ ค.ศ. 2010 และได้มีการจัดการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลี ณ กรุงโซล ในค.ศ. 2011 จนนำมาซึ่งการรับรองปฏิญญาแม่น้ำฮันเพื่อสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนที่ครอบคลุมเพื่อความรุ่งเรืองร่วมกันของลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลี ความร่วมมือไปด้วยความร่วมมือสามด้านคือการพัฒนาความเชื่อมโยงในกลุ่มประเทศประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) การพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เช่นการพัฒนาการเกษตร การพัฒนาชนบทและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ใน ค.ศ. 2014 นายหลี เคอเฉียง นายกรัฐมนตรีจีนในขณะนั้นได้เสนอให้จัดตั้งกรอบความร่วมมือแม่น้ำล้านช้าง โดยมีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้ผลักดัน มีแนวทางการร่วมมือ 3 ด้านหลักประกอบไปด้วยการเมือง

และความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างยั่งยืน สังคมและวัฒนธรรม โดยมีทิศทางสำหรับความร่วมมือที่ประกอบไปด้วยการพัฒนาความเชื่อมโยง การสร้างความร่วมมือด้านพลังงาน การพัฒนาเศรษฐกิจข้ามแดน การสร้างความร่วมมือด้านทรัพยากรน้ำ และการสร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่ง Poonkham (2022) ได้เสนอว่า กรอบความร่วมมือแม่โขงล้านช้างที่จีนเป็นผู้ผลักดันนี้เสมือนรวมตัวกันเพื่อถ่วงดุลกรอบความร่วมมืออื่นที่อยู่ในที่

กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-ออสเตรเลียประกอบไปด้วยพื้นที่ของ รัฐอธิปไตยห้ารัฐด้วยกัน คือกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทยและเวียดนามซึ่งไม่ปรากฏสองมณฑลของจีน โดยขั้นแรกของการดำเนินการได้เริ่มต้นเมื่อ ค.ศ. 2020 แต่ออสเตรเลียเองก็ได้มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในอดีตอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นในต้นทศวรรษที่ 1990 เช่น การเป็นผู้สนับสนุนหลักในการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่หนึ่งใน ค.ศ.1994 ความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะเริ่มดำเนินการใน ค.ศ.2020 แต่สหรัฐอเมริกาเองได้มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยสงครามเย็น ทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกันอย่างมากได้สนับสนุนทางการเงินกับประเทศในลุ่มน้ำโขงตอนล่างคือกัมพูชา เวียดนามใต้และไทยในระบบการชลประทานและการผลิตข้าว (Charoensri 2022)

คณะกรรมการแม่น้ำโขงได้สถาปนาขึ้นใน ค.ศ. 1995 มีรัฐสมาชิกสี่รัฐในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างซึ่งประกอบไปด้วยกัมพูชา สปป.ลาว ไทยและเวียดนามในฐานะกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ หัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อตั้งคือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong Committee) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการจัดการทรัพยากรน้ำในภูมิภาคเมื่อครั้งสงครามเย็น คือใน ค.ศ. 1957 โดยมีสหรัฐอเมริกาที่ต้องการเข้ามามีบทบาทในอินโดจีนเป็นแกนนำร่วมกับแผนกเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติแห่งทวีปเอเชียและตะวันออกไกล (United

Nations Economic Commission for Asia and Far East) ในการจัดการปัญหาน้ำท่วมในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (Chattranond 2018) ในปัจจุบันคณะกรรมการแม่น้ำโขงมีพันธกิจที่สำคัญในการส่งเสริมและจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างในฐานะกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่ารัฐบาลจีนรวมถึงเมียนมาได้ยึดโยงกับนโยบายการบริหารจัดการน้ำของคณะกรรมการแม่น้ำโขงแต่อย่างใด (Poonkham 2022) ดังจะเห็นได้จากการสร้างเขื่อนในดินแดนของตนกว่า 11 แห่งใน ค.ศ.2020 ได้มีการจัดตั้งหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐ Mekong-US Partnership ซึ่งยกระดับจากความร่วมมือข้อริเริ่มลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong Initiative) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของมนุษย์การจัดการสายน้ำและทรัพยากรธรรมชาติข้ามพรมแดน ตลอดจนการจัดการประเด็นทางด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ขึ้น ทั้งนี้ยังไม่รวมกรอบความร่วมมือระดับนานาชาติที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์คล้าย ๆ กันที่สนับสนุนโดยอินเดียอย่างกรอบความร่วมมือแม่โขง-คงคา (Mekong-Ganga Cooperation) ในค.ศ. 2000 หรือยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy) ใน ค.ศ. 2003 ที่มีลักษณะร่วมกันคือกล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่และแ่งมิติทางด้านในแง่ที่ว่าประวัติศาสตร์ต้องเดินเป็นเส้นตรง ซึ่งนักคิดปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียอย่าง Dipesh Chakrabarty (2008) วิเคราะห์ว่าละเลยการตีความทางด้านเวลาของผู้คนที่อยู่ในสถานะรองไปจนสิ้น

เสียงของผู้ที่อยู่ในสถานะรอง

บทความฉบับนี้เสนอว่าเสียงของผู้ที่อยู่ในสถานะรองมักไม่ได้รับการรับฟังในข้อริเริ่มและกลไกความร่วมมือในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลไกความร่วมมือสี่ที่กรอบความร่วมมือที่มีลักษณะเป็นบูรพคดีศึกษานิยมมือสองและ

มีลักษณะที่เป็นมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคมเนื่องจากชนชั้นนำทางการเมืองในแต่ละรัฐชาติยังคงนำแนวคิดทางด้านเขตแดนอธิปไตยแบบเวสต์ฟาเลียและวิธีคิดว่าด้วยการพัฒนามาใช้เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำทางการเมืองด้วยกันเอง การใช้มุมมองปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียนเดียจะช่วยเป็นอีกแรงผลักดันเพื่อยังประโยชน์กับทุกภาคส่วนที่อยู่ร่วมกันในภูมิภาคแห่งนี้เสียงของผู้คนที่อยู่ในสถานะรองไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน เกษตรกร ชาวประมง กรรมกรและผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสมควรถูกได้รับสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากรในแม่น้ำโขงร่วมกัน

นับตั้งแต่ยุคที่เจ้าอาณานิคมเรืองอำนาจอยู่ทั่วโลก เมื่อใดก็ตามที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นสถานะรองในดินแดนอาณานิคมย่อมกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูกศึกษา สังเกตและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา Said (1977) นิยามลักษณะเช่นนี้ว่าเป็นบูรพคติศึกษานิยมมือสอง Guha (1988) เสนอต่อไปว่าชนชั้นนำในอินเดียพยายามผลักดันการปลดปล่อยอาณานิคมเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษก็จริง แต่ในหลายโอกาสการผลักดันนั้นก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของอินเดียในสถานะรัฐชาติ หากแต่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่ง อำนาจและเพื่อเกียรติยศของตนที่ยังผูกโยงกับกฎเกณฑ์ในอดีตอาณานิคมแม้อาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษจะสิ้นสุดลงไปแล้ว บทความชิ้นนี้เสนอว่าการทำความเข้าใจการปลดปล่อยอาณานิคมในอินเดียจะสมบูรณ์ไม่ได้เลยหากพิจารณาแต่เฉพาะมุมมองของชนชั้นนำในท้องถิ่น โดยไม่สนใจกลุ่มที่อยู่ในสถานะรองเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการต่อสู้ของพวกเขามากยิ่งขึ้นดังที่เคยได้ปรากฏในการพยายามขับเคลื่อนชนชั้นชาวนาและชนชั้นแรงงานเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษ ในกรณีศึกษาของเนห์รูและมหาตมะ คานธี

แนวทางการต่อสู้กับอดีตเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษของ เนห์รู มีลักษณะบูรพคติศึกษานิยมมือสองและไม่ช่วยให้มวลชนที่อยู่ในสถานะรองมีอำนาจต่อรองมากขึ้นได้เท่าที่ควร กล่าวคือ เนห์รูถือได้ว่าเป็นชนชั้นนำที่เกิดในอินเดียและพยายามเอาแนวคิดของโลกตะวันตกในประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยผนวกเอาชนชั้น

ชาวนาเข้ามาอยู่ในแผนการ แม้กระนั้นก็ดีเนहरूยังคงตีความว่าชนชั้นชาวนาอยู่ในสถานะภาพทางสังคมที่ด้อยต่ำกว่านายทุนซึ่งเป็นชนชั้นนำในอินเดีย ในแง่นี้ทำให้การตีความสถานะภาพของผู้คนแม้จะพยายามดึงชาวนาเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ยังแตกต่างจากวิถีคิดของคานธีที่เรียกร้องสิทธิให้กับชาวนาในฐานะชนชั้นสถานะรองที่มีมิติทางด้านจิตวิญญาณ และศาสนามากกว่าเนहरूที่เน้นการลงมือปฏิบัติ Chatterjee (1993) จึงมองว่าวิธีการสู้กับจักรวรรดิอังกฤษในเรื่องสัตยเคราะห์และอหิงสาที่ไม่ใช้ความรุนแรงของคานธีสามารถกุมหัวใจชนชั้นชาวนาและแรงงานได้ดีกว่าเนहरूที่เน้นการนำเสนอเรื่องพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

ในการทำงานเดียวกัน ชนชั้นนำทั้งในฐานะนักล่าอาณานิคมและชนชั้นนำในดินแดนท้องถิ่นที่ช่วยใช้วิถีคิดแบบการล่าอาณานิคมมักจะมีสิทธิ์มีเสียงในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขงทั้งการจัดการเขตแดน การจัดการผู้คนและทรัพยากรต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่และเวลาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น ในยุคอาณานิคมรัฐไทยระบุน้ำได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับจักรวรรดิฝรั่งเศส (Winichakul 1994) แต่ประวัติศาสตร์สปป.ลาว กลับระบุไปอีกแนวทางหนึ่ง ว่าอาณาจักรลาวโบราณครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง สยามไม่ได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับจักรวรรดิฝรั่งเศส แต่เป็นรัฐจารีตของลาวที่สูงสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสและดินแดนฝั่งขวาให้กับสยาม ซึ่งปัจจุบันก็คือพื้นที่ภาคอีสานของรัฐไทย (Ngaosyvathn and Ngaosyvathn 1994; Ivarsson 2008) รัฐจารีตลาวจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิฝรั่งเศสในอินโดจีน เช่นเดียวกับดินแดนกัมพูชาและเวียดนาม ในขณะที่เมียนมาในอดีตก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิบริติชอินเดีย ภายหลังจากกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมในทศวรรษที่ 1950 การจัดการปกครองและเขตแดนของรัฐที่แม้ว่าจะได้มีการประกาศเอกราชไปแล้วแต่ก็ยังปรากฏร่องรอยมรดกตกทอดของอาณานิคมตะวันตกในแง่ที่ว่าเมื่อใดก็ตาม ที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองซึ่งประกอบไปด้วยชนชั้นแรงงานและเกษตรกร จะกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูก

ศึกษา สังเกตและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา บทความนี้เสนอว่าแม้วิธีการที่กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศหลายโครงการจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อยกระดับระบบสาธารณสุขภูมิภาคขั้นพื้นฐานและเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ แต่หลายต่อหลายครั้งพบว่าชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์จากโครงการเพื่อการพัฒนาดังกล่าวดังจะเห็นจากตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อกลไกความร่วมมืออย่างอาเซียนพยายามผลักดันให้เกิดประชาคมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคในช่วงกลางทศวรรษที่ 2010 ถึง 2020 การลงทุนระบบสาธารณสุขภาคทางด้านพลังงานจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ แม่น้ำโขงซึ่งอยู่ในดินแดนอธิปไตยของลาวเองได้มีโครงการพัฒนาพลังงานทางน้ำในรูปแบบการสร้างเขื่อน แต่ผลที่ตามมากลับกลายเป็นว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์กลายเป็นชนชั้นนำโดยเฉพาะอย่างยิ่งไฟฟ้าลาว (Electricite du Laos) ในสปป.ลาวและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (Electricity Generating Authority of Thailand) ในฐานะรัฐวิสาหกิจของไทย (Chattranond 2018) เช่น ในกรณีของเขื่อนไซยะบุรี แขวงไซยะบุรีในสปป.ลาว การไฟฟ้าฝ่ายผลิตของไทยถือเป็นคู่ค้ากระแสไฟฟ้าที่สำคัญจากเขื่อนไซยะบุรี และกลไกระหว่างประเทศที่มีส่วนในการแนะนำแนวทางการสร้างเขื่อนก็คือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Chattranond 2018) การก่อสร้างดำเนินการโดยภาคเอกชนของไทยและเงินกู้ก็ได้รับการอนุมัติจากธนาคารรายใหญ่สี่แห่งของไทย ชนชั้นนำทางการเมืองทั้งจากฝั่งไทยและสปป.ลาวมีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างดังกล่าวซึ่งส่งผลให้ 458 ครอบครัวชาวลาวซึ่งอยู่อาศัยในบริเวณที่ก่อสร้างเขื่อนมาก่อนกลับต้องวางแผนในการหาที่อยู่อาศัยใหม่ (Chattranond 2018) เมื่อพิจารณาพื้นที่อื่นเพิ่มเติม แผนการก่อสร้างเขื่อนในอีกหลายแห่งล้วนเป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับเอกชนทั้งสิ้น เช่น เขื่อนดอนสะโฮงทางตอนใต้ของสปป.ลาวเป็นความร่วมมือกันกับบริษัท Mega First ซึ่งมีสัญชาติมาเลเซีย เขื่อนปากแบงในสปป.ลาวเป็นความรับผิดชอบร่วมกับ Datang International Power Generation จากจีนและได้รับคำปรึกษาจากคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Chat-

tranond 2018: 65) เขื่อนปากลายในลาวได้รับคำปรึกษาจากคณะกรรมการ
แม่น้ำโขงและการก่อสร้างดำเนินการโดย Sino-Hydro จากจีนเช่นกัน เขื่อนหลวง
พระบางในสปป. ลาวดำเนินการโดย Petro Viet Nam Power Corporation จาก
เวียดนาม ในขณะที่เขื่อนหลาดเสื่อ ปากชมและบ้านกุ่มมีบริษัทข้ามชาติจากไทย
เป็นผู้ดำเนินการ เขื่อนสามบ่อในกัมพูชาดำเนินการโดย China Southern Power
Grid จากจีน และสตึงแตรงในกัมพูชาดำเนินการโดย Song Da Construction
จากเวียดนาม (Chattranond 2018) จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากการดำเนินการ
ก่อสร้างเขื่อนจะเป็นความร่วมมือของรัฐบาลในแต่ละรัฐอธิปไตยแล้วบริษัทข้าม
ชาติก็ยังมีบทบาทภายใต้ข้อเสนอแนะของกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย
ในทัศนะของบทความฉบับนี้การตัดสินใจใช้ทรัพยากรในแม่น้ำโขงซึ่งเป็นทรัพยากร
ที่กินพื้นที่กว่าหกรัฐอธิปไตย หากแต่กลับถูกผูกขาดเพียงแค่ชนชั้นน้ำ และผลกระทบ
หนักต้องไปตกอยู่กับผู้ที่อยู่ในสถานะรองอย่างในกรณีของเขื่อนไซยะบุรี

ลักษณะของการนำเสนอเสียงของชนชั้นน้ำของรัฐเป็นหลักมีลักษณะการ
กำหนดนโยบายที่เริ่มต้นจากรัฐบาลก่อนแล้วจึงนำนโยบายนั้นไปลงมือปฏิบัติกับ
ผู้คนในพื้นที่ซึ่งแม่น้ำโขง ยกตัวอย่างเช่น ในการประชุมครั้งแรกในระดับรัฐมนตรี
ของชาติสมาชิกความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 2020
ปรากฏแต่เพียงผู้แทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกา กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทย และ
เวียดนาม ที่ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนความเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ผู้คนในพื้นที่ ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจข้ามแดน การจัดการน้ำในลักษณะการ
พัฒนาอย่างยั่งยืน ประเด็นเรื่องความมั่นคงรูปแบบใหม่ซึ่งไม่ได้เน้นย้ำเพียงกา
รักษาอำนาจอธิปไตยและบูรณาการดินแดนของรัฐใส่ใจเรื่องสุขภาพ การเสื่อมโทรม
ของสภาพแวดล้อม และประเด็นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (US Mission
to ASEAN 2020) ในทำนองเดียวกัน ความร่วมมือประเทศลุ่มน้ำโขงกับเกาหลีก็
เป็นการประชุมโดยคณะรัฐมนตรีของประเทศลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเพื่อ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างทั้งในด้านการแบ่ง

ปีนเทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาชนบทและการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร ให้มีศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น อย่างไรก็ตาม หากสำรวจงานวิจัยที่มีการเก็บ ข้อมูลในชุมชนจากผู้คนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอยู่ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในสถานะรองในลุ่มแม่น้ำโขงก็จะพบข้อมูลในอีกหลายแง่มุมนอกเหนือไปจากความเห็นของผู้มีรัฐ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารของไทยและแขวงสะหวันนะเขตของสปป.ลาว อ้างตามประกาศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของไทยได้ตั้งเป้าให้ไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (สุรสมและปิ่นวดี 2562) ประกอบกับมุกดาหารและสะหวันนะเขตเองก็อยู่ในเขต ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออกและตะวันตกซึ่งมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่สอง เป็นจุดเชื่อมโยงทางคมนาคมที่สำคัญ มูลค่าสินค้าส่งออกระหว่างไทยกับสปป.ลาว จึงถูกคาดหวังว่าจะเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 90 จากการเชื่อมโยงทางการคมนาคม และระบบสาธารณูปโภคที่พัฒนาขึ้นและการยกระดับพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่เมื่อมีการสำรวจผลกระทบกับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ เช่น ตำบลคำอาฮวน จังหวัดมุกดาหาร ว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีความรุ่มรวยทางด้านทรัพยากรอาหาร อาทิพืช ผักและแมลงที่ใช้ในการประกอบอาหารท้องถิ่น การกำเนิดขึ้นของพื้นที่เศรษฐกิจ พิเศษอาจไปทำลายวิถีชีวิตและระบบความมั่นคงทางด้านอาหารในพื้นที่สองฝั่ง แม่น้ำโขงบริเวณชายแดนไทย-สปป.ลาว ดังนั้นหากมีการระดมสมองเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เสี่ยงจากผู้คนที่อยู่ในสถานะรองก็จะ สามารถเพิ่มมิติในการเสนอมุมมองควบคู่ไปกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ที่มาจากชนชั้นนำจากภาครัฐและภาคธุรกิจของชาติสมาชิกให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น

สรุป

มุมมองว่าด้วยการปลดปล่อยอาณานิคมจากสำนักอินเดียนที่ใช้วิพากษ์แนวคิด

การจัดการรัฐในเชิงพื้นที่ เวลาและสถานภาพของผู้คนของตะวันตกมีคุณูปการหากจะนำมาใช้วิพากษ์กลไกความร่วมมือและข้อริเริ่มในการเมืองระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แม้ว่าในยุคปัจจุบันจะไม่มีรัฐใดตกเป็นอาณานิคม แต่ยังคงปรากฏร่องรอยและแนวคิดจากอดีตอาณานิคมเดิมทั้งในเชิงพื้นที่ คือ ฐานคิดว่าด้วยบูรณภาพแห่งดินแดน เชื้อนในฐานะกลไกการพัฒนาพื้นที่ และชนชั้นนำทางการเมืองที่มักผูกขาดอำนาจตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรน้ำเมื่อต้องมีการทำข้อตกลงในกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศแต่ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองยังไม่มีโอกาสเท่าที่ควร

เนื่องจากดินแดนบริเวณนี้เป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ มีความสำคัญต่อชีวิตของผู้คนทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมืองและการคมนาคม ภูมิภาคแห่งนี้จึงถือว่าเป็นพื้นที่ในการแข่งขันของมหาอำนาจในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ และหลายต่อหลายครั้งชาติมหาอำนาจจากภายนอกพยายามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือผ่านกลไกความช่วยเหลือและพัฒนาพื้นที่ (Charoensri 2022) ถึงอย่างนั้นก็ดีเนื่องจากรัฐสมาชิกมีระบบการเมืองต่างกัน ประเด็นเรื่องการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนจึงมีความสำคัญทำให้กลไกการจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงในฐานะองค์การระหว่างประเทศต้องประสบกับความท้าทายเป็นอย่างมาก นอกจากการรวมกลุ่มของรัฐในภูมิภาคแล้วมหาอำนาจจากภายนอกก็ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงด้วยเช่นกัน บทความฉับนี้มุ่งวิเคราะห์ทั้งหมดสืบข้อริเริ่มและกรอบความร่วมมือและเสนอให้ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองเช่นกลุ่มเกษตรกร ชนชั้นแรงงานในอนุภูมิภาคมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการเสนอระดมความเห็นด้วยเรื่องการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่ซึ่งมีผู้คนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอยู่อาศัยกว่า 60 ล้านคน ผู้คนเหล่านี้ล้วนพึ่งพาน้ำในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การขนส่งและพลังงานไฟฟ้าให้ได้มีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- “ความร่วมมือประเทศลุ่มน้ำโขงกับเกาหลี (Mekong- ROK Cooperation).” 2555. กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ, เข้าถึงเมื่อ 2 เมษายน 2567. [https://business.mfa.go.th/th/content/25432-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B5-\(mekong-rok-cooperation\)?cate=5d73a21d15e39c36a8006c2b](https://business.mfa.go.th/th/content/25432-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B5-(mekong-rok-cooperation)?cate=5d73a21d15e39c36a8006c2b)นรุตม์ เจริญศรี. 2553. “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรุตม์ เจริญศรี. 2565. เอกสารประกอบการสอน 12633 อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา. เชียงใหม่. คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- สุรสม กฤษณะจุฑะ และปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2562. “วาทกรรมและการสร้างความหมายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร.” วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. [ออนไลน์] 15(2): 38-66. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jssnu/article/view/231417>

ภาษาต่างประเทศ

- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined community: Reflection on the origin and spread of nationalism*. London & New York: Verso.
- Asian Development Bank. 2021. *The Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program strategic framework 2030*. Manila: Asian Development Bank.
- Chakrabarty, Dipesh. 2008. *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Charoensri, Narut. 2022. “Changing regional dynamics in the Greater Mekong Subregion: The rivalry between Japan China and the US and the impacts to regional connectivity.” *Thammasat Review* 25 (2): 26-45. <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/tureview/article/view/240244/163816>
- Chatterjee, Partha. 1993. *Nationalist thought and a colonial world: A derivative discourse*. London: Zen Books Ltd.
- Chatterjee, Partha. 2004. *The politics of the governed: Reflections on popular politics in most of the world*. New York: Columbia University Press.
- Chattranond, Ome. 2018. “Battery of Asia?: The Rise of Regulatory Regionalism and Transboundary Hydropower Development in Laos” PhD diss., University of Erasmus.

- Guha, Ranajit. 1988. "On some aspects of the historiography of Colonial India." In *Selected Subaltern Studies*, edited by Ranajit Guha and Gayatri Chakravorty Spivak. 37-44. Delhi: Oxford University Press.
- Diener, Alexander, and Hagen, Joshua. 2012. *Borders: A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Hutchings, Kimberley. 2008. *Times and world politics: Thinking the present*. Manchester: Manchester University Press.
- Ivarsson, Søren. 2008. *Creating Laos: The making of Lao Space between Indochina and Siam, 1860-1945*. Copenhagen: NIAS Press.
- "Mekong Australia Partnership: Key Result for the Period from 1 January 2022 to 31 December 2022". 2022. Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government, accessed 2 April 2024. <https://www.dfat.gov.au/geo/southeast-asia/investing-our-southeast-asian-partnerships/mekong-australia-partnership>
- Ngaosyvathn, Mayoury, and Ngaosyvathn, Pheuiphanh. 1994. *Kith and kin politics: The relationship between Laos and Thailand*. Manila: Journal of Contemporary Asia Publishers.
- Ó Tuathail, Géaroid. 1996. *Critical geopolitics: The politics of writing global space*. London: Routledge.
- Poonkham, Jittipat. 2022. *Power politics and the institutional architecture in the Mekong Subregion: Beyond the geopolitical trap?* Journal International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.

<https://isc.mfa.go.th/en/content/power-politics-mekong?cate=5f204a5928600c531517cb75>

Ruggie, John, G. 1998. *Constructing the world polity: Essays on international institutionalization*. London and New York: Routledge.

Said, Edward. 1977. *Orientalism*. London: Penguin Books.

Sankhamanee, Jakkrit. 2012. "Decolonising the river: Transnationalism and the flows of knowledge on Mekong ecology." In *Managing transnational flows in East Asia*, edited by Shirlena Huang, Mike Hayes and Sang Kook Lee, 173-186. Seoul: Jimoondang.

Spivak, Gayatri. 1985. "Subaltern Studies: Deconstructing historiography." In *Subaltern Studies writing on South Asian history, and Society Vol. IV*, edited by Ranajit Guha, 330-363. New Delhi: Oxford University Press.

Spivak, Gayatri. 1988. "Subaltern Studies: Deconstructing historiography." In *Selected Subaltern Studies*, edited by Ranajit Guha and Gayatri Chakravorty Spivak. 3-34. Delhi: Oxford University Press

"The text of the following statement was released by the Governments of the United States of America and the Governments of Cambodia, Lao PDR, Myanmar, Thailand and Vietnam on the occasion of the First Mekong-U.S. Partnership Ministerial Meeting on September 11, 2020". 2020. US Mission to ASEAN. <https://asean.usmission.gov/mekong-u-s-partnership-joint-ministerial->

statement/

Walker, Andrew. 2008. "Borders in motion on the upper-Mekong: Siam and France in the 1890s." New Mandala. accessed 3 September 2019. <https://www.newmandala.org/wp-content/uploads/2006/11/Borders%20in%20motion.pdf>

Winichakul, Thongchai. 1994. *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Wolters, Oliver, W. 1999. *History, culture and region in Southeast Asian perspectives*. New York: Cornell University Press.
